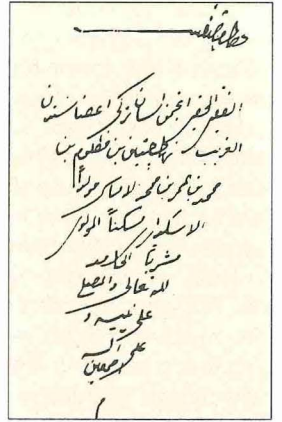

eserler vermiştir. Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unu ve Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ını örnek olarak aruz vezniyle yazdığı mesnevisinde, "Sen gelirken gidişin hüznü düşer hatırıma / Dil-i süzân-ı firâkım yeniden nâra düşer" beytiyle Şeyh Galib'inkine benzer bir platonik aşkı kıvrak ve içli bir şekilde dile getirmiş, böylece günümüzde de bu kültürle yoğrulan bir kişinin istendiğinde başarılı bir sanat eseri meydana getirebileceğini ispat etmek istemiştir. Buna rağmen kendisi, şiir yazmaya niçin devam etmediği sorulduğunda, "Divan edebiyatında Şeyh Galib'e, hece de ise Seyrânî'ye ulaşamayacağımı anladığım için" diyerek edebiyatımızın bu büyük ustalarına olan hayranlığını ifade etmiştir. Bu cevap biraz da onun, bazan asırlık olarak değerendirilebilecek ihtiyat ve titizliğinin bir ifadesi sayılabilir. Daha lise yıllarında aruz-

la şiir yazar Nihad M. Çetin'in güftesi de kendisine ait nihâvend bir beste denemesi vardır. Herhangi bir hocadan hüsn-i hat mesketmemişse de özel çalışmalarıyla bu alanda da kendisini yetiştirmiştir. Ancak bu sahanın kendi ihtisas alanını daha çok ilgilendiren ilmi ve tarihî yönüyle uğraşarak orijinal sayılan çok önemli tesbit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Bütün bu çalışmalarını, hastalığının başladığı sıralarda *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* "Arap [yazı]" maddesinde özetlemiş olup bu bilgiler söz konusu maddedeki yoğunluğu ile başka hiçbir yerde mevcut değildir. Hat konusuna hâkimiyeti, kendisinin ayrıca dünyada yazmalar hakkında en iyi ve doğru bilgilere sahip mütehassıslardan biri olmasından ileri gelir. Nihad M. Çetin yıllarca süren çalışmaları sayesinde yazma eserlerde kullanılan çeşitli rumuzların birçoğunu çözmüştür. Ayrıca İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin çıkarmış olduğu *Fennü'l-hağ* adlı kitapta yayımlanan bir makalesinde Arap yazısının teşekkülünü, Osmanlılar'a kadar hangi dönemlerde kimlerin elinde geliştiğini ilmi bir şekilde ortaya koymuştur. Bu kitabın Arapça baskısının bir nüshası, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin 10. yılı münasebetiyle düzenlenen törende kendisine takdim edildiğinde, rahatsızlığından ötürü bir öğrencisine yazdırıp okuttuğu kısa teşekkür konuşmasında yer alan kendi ifadesine göre "hayatı boyunca İslâm kültür ve sanatlarıyla meşgul olmuştur". Ayrıca Arap, Fars ve Türk kültürlerinin bir mecmuu olarak kabul ettiği İslâm kültürünü en iyi ve en doğru şekilde anlayıp onunla içli dışlı olmanın hazzını tatmaya ve tattırmaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *Tercümeleriyle Namaz Sureleri ve Duaları* (İstanbul 1954). 2. *Arapça Dilbilgisi I* (İstanbul 1964, Ahmet Ateş ve Tahsin Yazıcı ile birlikte). 3. *Farsça Manzum Yazmalar Kataloğu* (İstanbul 1968). Ahmet Ateş'in vefatı üzerine yarım kalan notlarının tamamlanması suretiyle hazırlanmıştır. 4. *Eski Arap Şiiri* (İstanbul 1973). 5. *Arapça Metinler I* (İstanbul 1976). 6. *Fennü'l-hağ* (İstanbul 1411/1990). İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi yayınlarından olan bu eserin mukaddimesinin ilk kısmı kendisine ait olup hat sanatının doğuşundan Osmanlı mektebine kadarki dönemi ihtiva etmektedir. Osmanlı dönemi Uğur Derman tarafından yazılan bu Arapça eserin Türkçesi daha sonra *Hat Sanatı* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1992).

Nihad Çetin'in kendi yazısıyla künyesi ve imzası

Nihad M. Çetin'in, Millî Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı *İslâm Ansiklopedisi*'nde on dördü ikmal veya tâdil suretiyle olmak üzere elli üç maddesi neşredilmiş olup bunlardan "Müberra", "Sibeveyhi", "Şiir", "Tarafa b. al-'Abid", "Tercî" ve "Züheyr b. Abî Sülmâ" zikredilmesi gereken orijinal çalışmalardır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde de en önemlileri "Ahbâr", "Aklâm-ı Sitte", "Arap (Arap yazısı, dili ve edebiyatı)" ve "Arûz" olan on bir maddesi yayımlanmıştır. Ayrıca *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* [3-4, 1952], s. 103-108), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası* (XIV [1965], s. 217-230), *Oriens* (XXI-XXII, s. 14-15), *Şarkiyat Mecmuası* (VII, s. 1-24) ve *el-Câmi'a* (Musul 1978, I, 20-26; VII, 15-18) adlı dergilerle *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri* (İstanbul 1988), *Dirâsât fi'l-edeb ve't-târîhi't-Türkî ve'l-Mısrî* (Kahire 1989, s. 211-220) ve Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na *Armağan* (Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1991) adlı eserlerde makaleleri neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Coskun Yılmaz, "Bir İlim Hazinesi Prof. Dr. Nihad Mazlum Çetin'in Ardından", *İslâm*, sy. 96, İstanbul 1991, s. 34-36; "Alem min a'lâmi'd-dirâsâti's-Şarkıyye ve'l-İslâmiyye el-Üstâz ed-Duktûr Nihâd Çetin", *IRCICA: en-Neşretü'l-İhbariyye*, sy. 26, İstanbul 1991; *TDEA*, II, 137.

TEVFİK RÜŞTÜ TOPUZOĞLU

ÇETİNTAŞ, Sedat

(1889-1965)

Türk mimari eserlerine dair kitap ve röleleriyle tanınan mimar.

Aslen Arapgirlidir. Mekteb-i Sanâyi-i Nefise'de mimarlık öğrenimi gördü ve öğrencisi olduğu Mimar Kemâleddin Bey'in tesiri altında yetişti. Diploma ça-

Nihad M. Çetin'in Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk* mesnevilerine nazire olarak kendi elyazısıyla yazdığı yarım kalmış şiiri

ÇETİNTAŞ, Sedat

İşması olarak hazırladığı (1917) İstanbul'da Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin rö-löveleri büyük takdir topladı. Gençliğinde önce Bursa Belediyesi Fen İşleri Dairesi'nde bir süre çalıştı. Sonra İstanbul'da Maarif Vekâleti Hars Müdürlüğü kadrosunda Türk eserlerinin rö-lövelerini çizme işlerini üstlendi. 1940'lı yıllarda Maarif Vekâleti'nin rö-löve bürosunun başında bulundu ve 1954'te buradan emekli oldu. 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili seçildi ve 27 Mayıs 1960 İhtilâli'nde partisinin diğer milletvekilleriyle birlikte Yassıada'ya gönderildi. Serbest bırakıldıktan sonra hiçbir ilmi faaliyette bulunmadı. 6 Ocak 1965'te öldü.

Mücadeleci bir karaktere sahip olan Sedat Çetintaş, Osmanlı dönemi Türk eserlerinin korunması için ateşli tartışmalar hatta kavgalar yaptı. Bu yüzden huysuz tabiatlı bir kişi olarak tanındı. Türk eserlerinin tahribi veya yanlış tahrirleri hususunda gazete ve dergilerde pek çok makalesi çıktı. Bunlar arasında İstanbul'da yapılan imar çalışmalarının hatalı yönlerine dair yazıları da yer almaktadır. İstanbul'un plansız ve programsız biçimde büyümesinin tehlikelerini belirtmiştir. Beyazıt Meydanı açıldığında medresenin etrafına yapılan duvarı (şimdi yoktur) Türk yapı tekniğine aykırı bulmuş, Mısır Çarşısı restorasyonunda kubbelere konulan beton lâle biçimi alemleri "tombul haçlar" diye tenkit etmiştir. Türk eserlerini değersiz gören eski şehremini Cemil Topuzlu'nun şehrin imarı için yazdıklarına şiddetle hücum etmiş, Sultanahmet'te İbrahim Paşa Sarayı yüzünden İbrahim Hakkı Konyalı ile oldukça kırıcı polemiklere girmiştir. Bunların dışında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslâm ve Türk sanatları dersi veren Ernst Diez'e karşı açılan bir kampanyanın başında yer alarak yine gazetelerde kendi görüşlerini belirten yayınları olmuştur (bk. DIEZ, Ernst).

Sedat Çetintaş, o yıllarda eski eserlerin bağlı olduğu Maarif Vekâleti için değişik şehirlerde korunması gerekli eski eserleri tesbit eden raporlar hazırlamakla da görevlendirilmişti. Bunlardan Trabzon ve Tekirdağ'a ait olanlar bilinir. Ancak Çetintaş eserleri değerlendirirken çok hissî davranarak yalnız klasik döneme ait olanları koruyucu bir tavır almış, geç dönemlere ait olan ve yabancı üslupları aksettirenler için acımasız ifadeler kullanmaktan kaçınmamıştır. Nitekim Tekirdağ'daki XIX. yüzyıl ortalarına ait Orta Cami onun bu görüşü yüzünden de-

ğersiz, yabancı tesirli bir yapı olarak 1960'ta içindeki bütün kabartma süsler kazınıp tahrip edilerek "yenilenmiştir".

Çetintaş, kısa bir not halinde yazdığı meslek hayatı hatıralarında 1926'dan sonra birkaç yıl serbest mimar olarak çalıştığını belirtmekteyse de inşa ettiği binalar bilinmemektedir. Fakat onun şaşılacak bir dikkat ve itina ile çizdiği rö-löveler, eski teknikle yapılmış bu çeşit çizimlerin en mükemmelidir. Türk Ressamları Cemiyeti'nin Galatasaray'da düzenlediği sergide Sokullu Mehmed Paşa Camii rö-lövelerini teşhir etmiştir. 1932 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Chicago milletlerarası sergisine gönderilmek üzere Şehzade Camii rö-lövelerini büyük boyda (12 pafta halinde) yedi ayda hazırladığı gibi hayranı olduğu Mimar Sinan'ın şaheseri Edirne'de Selimiye Camii'nin bir kuyumcu dikkatiyle büyük ölçüde rö-lövelerini de çizmiştir. 1917'de Mimar Sinan'ın eserlerinden İstanbul'da Kadirga semtindeki Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin rö-lövelerini çizmiş, fakat yayımlayamamıştır. Çok beğenilen bu taramalı çizimlerin daha iyi kopyalarını 1922'de yaparak bunları Muhâfaza-i Âbidât Encümeni'ne vermiş, ilk nüshaları da dârülfünuna hediye etmiştir. Sonraları ortadan kaybolan bu ilk çizimlere atıldıkları bir depoda rastlayan bu madenin yazarının kendisine haber vermesi üzerine Çetintaş bunları oradan rö-löve bürosuna aldırılmıştır. 1934'te Bursa'nın ilk Osmanlı eserlerinin rö-lövelerini sergilediği gibi 1935'te Bursa, Edirne ve İstanbul'daki eserlerin rö-lövelerini de Ankara'da sergilemiştir. 1936 yılında Süleymaniye Camii rö-lövelerini hazırlamıştır. Bu çizimlerin bir kısmı kendisi tarafından İstanbul Teknik Üniversitesi'ne verilmiştir.

Sedat Çetintaş, 9 Nisan 1936'da yapılan Mimar Sinan'ı anma günü vesilesiyle *Cumhuriyet* gazetesinin yayımladığı *Mimar Sinan* adlı yirmi dört sayfalık bir ekin mimarlık ve sanat kısmını "Sinan'ın Teknik ve Sanatı" başlıklı bir makale ile üstlenmişti. Reşat Ekrem Koçu ile beraber hazırladığı bu broşürün sonunda *Tezkiretül-ebniye*'nin bir kopyası basıldıktan başka içinde Sedat Çetintaş'ın 1934 yılında çizdiği Selimiye Camii rö-lövelerinden dördünün reproduksiyonları da bulunmaktadır.

Atatürk'ün "Türk Tarihinin Ana Hatları" başlığı ile büyük bir tarih yazdırma girişiminde bulunduğu, ilk deneme olarak hazırlanan eserin sadece 100 nüsha

olarak basıldığı ve bunun arkasından pek çok kişiye bölümler halinde konular havale edilerek gelen metinlerin *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri* adıyla peşpeşe üç seri olarak basıldığı bilinmektedir. Bunlardan birincisinin 13. fasikülü (1932) Mimar M. Sedat imzasını ve *Osmanlı Türk Mimari-si* başlığını taşır. On bir sayfalık küçük bir broşürden ibaret olan fasikülde Osmanlı mimarisinin sadece başlangıç ve Mimar Sinan dönemlerinden çok kısa olarak bahsedilmiştir. Baş tarafta ise Osmanlı-Türk mimarisinin bütün safhalarını içine alan ayrıntılı bir program vardır. İkinci serinin otuz sayfalık 5. fasikülü de (1934) aynı imza ile yine *Osmanlı Türk Mimari-si* adını taşımaktadır. Bu iki metni hazırlayanın Sedat Hakkı Eldem olduğu yolunda bir söylenti vardır. Üslup, ifade ve düşünceler Eldem'den çok Çetintaş'a işaret etmektedir; fakat yine de bu mesele tam aydınlanmamıştır.

İstanbul'a yeni bir adliye sarayı yapılması için yer seçimi hususunda çıkan tartışmalarda, Sultanahmet kenarında bulunan ve kısmen hapisane, kısmen de Maliye, Millî Savunma ve Tapu tarafından evrak deposu olarak kullanılan eski binanın XVI. yüzyıla ait İbrahim Paşa Sarayı olduğu yolundaki mücadelesi başarı ile sonuçlanmıştır. Bu husustaki görüşlerini ortaya koyan ve içinde kroki olarak tezini destekleyen çizimler de bulunan kırk dört sayfalık bir de kitap yayımlamıştır (*Saray ve Kervansaraylarımız Arasında İbrahimpaşa Sarayı*, İstanbul 1939).

Sedat Çetintaş, Türk Tarih Kurumu'nun verdiği ödenekle 1937 ve 1938 yıllarında Sivas'ta Şifaiye'de bir kazı yaparak bu tarihî binanın esasında yalnız şifahânenen ibaret olmadığını, ayrıca bitişğinde bir de medrese bulunduğunu, fakat bunun sadece bazı temel kalıntılarına rastlandığını ortaya koymuştur. Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykâvus tarafından 614 (1217-18) yılında yaptırılan ve içinde kendi türbesi de bulunan Şifaiye'de (Dârüssihha) sonradan ilâve edilen çoğu çok çirkin ekleri kaldıran Çetintaş medresenin de birkaç sondajla izlerini tesbit etmiştir ("Türk Tarih Kurumu Tarafından Sivas Şifaiyesi'nde Yapılan Mimarî Hafriyat", *TTK Belleten*, III/3 [1939], s. 61-67, lev. LIX-LXV). Aynı bina ile ilgili bir monografisi ise on dört yıl sonra küçük bir kitap halinde basılmıştır (*Sivas Darüşşifası, 614 H-1217*, İstanbul 1953).

Çetintaş, büyük bir eser halinde Bursa'daki Osmanlı dönemi Türk yapılarını röhlöveleriyle yayımlamayı tasarlamış ve ilk kitap Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Röhlöve Bürosu yayını olarak *Türk Mimari Anıtları: Osmanlı Devri: Bursa'da İlk Eserler* adıyla basılmıştır (İstanbul 1946). Büyük boy kırk sayfa ve on beş levhadan oluşan bu ciltte giriş dışında Orhan Camii, Bey Hanı, Orhan Bey Hamamı, Eski-Yeni Hamam, Alâeddin Bey Camii, Bey Sarayı, Orhan Bey Mescidi ile medresesi ve çok kısa olarak Nilüfer Köprüsü yer alır. Aynı eserin II. cildi *Bursa'da Murad I ve Bayezid I Binaları* adıyla basılmıştır (İstanbul 1952). Burada da altmış bir sayfa metin ve altmış altı levha vardır. İçinde Çekirge'de Hüdâvendigâr Külliyesi, türbesi, Kimse-sizler Hamamı, Eski Kaplıca, Yıldırım I. Bayezid Camii, türbesi, medresesi, dâr-rüşşifâsı, hamamı, kasrı, Molla Yegân Medresesi, külliye kapısı ve Ulucami yer almaktadır. Bu iki cilt, Sedat Çetintaş'ın hiçbirini doğru dürüst yayımlanmayan Sinan'ın yapılarının röhlöveleri dışında tek önemli eseri olmuştur. Yine Bursa ile ilgili olarak neşrettiği bir monografisini ise görmek mümkün olmamıştır (*Bursa Darüşşifası*, İstanbul 1952).

Sedat Çetintaş, Maarif Vekâleti tarafından bastırılan bir dergide resimli makaleler yayımlamıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: "Minarelerimiz" (*Güzel Sanatlar Dergisi*, sy. 4 [1942], s. 57-74); "Su-Çeşme-Sebil" (a.e., sy. 5 [1944], s. 125-147); "Mimar Kemalettin'in Mesleği ve Sanat Ülküsü (Eserleri)" (a.e., sy. 5 [1944], s. 160-173). Bursa'da Halkevi'nin çıkardığı dergide de Bursa'daki Türk eserlerinin değeri hakkında iki makalesi çıkmıştır ("Türk Mimarisinde Bursa Eserleri", *Uludağ*, sy. 36 [Bursa 1941], s. 29-33; sy. 37 [Bursa 1941], s. 22-32).

Çetintaş'ın bazı mimarlık dergilerinde de yeni Türk mimarisine dair yazıları basılmıştır ("Cumhuriyet Yapıcılığı Millî Geleneklere Dayanmalıdır", *Mimarlık*, sy. 3 [Ankara 1948], s. 27-29; "İnkılâp Mimarisi İsteriz", *Yapı*, sy. 5 [İstanbul 1942], s. 9; sy. 6, s. 15; sy. 7, s. 12; "Türk Mimarlarını Çoğaltmak Lâzım", a.e., sy. 32 [İstanbul 1943], s. 4; "Sanayî Nefise Mek-teb-i Âlisi ve Güzel Sanatlar Akademisi", a.e., sy. 37 [İstanbul 1943], s. 17-18; "Mimarî Tarihimizde Maket", a.e., sy. 39 [İstanbul 1943], s. 4-5; "Kendimizi Nasıl Bulalım?", a.e., sy. 39 [İstanbul 1943], s. 15-16).

Sedat Çetintaş'ın son çalışmaları, sanat tarihçilerinin "ters T tipi" veya "Bursa tipi camiler" olarak adlandırdıkları bir Osmanlı yapı biçimine dair yayımladığı broşürdür (*Yeşil Cami ve Benzerleri Cami Değildir*, İstanbul 1958). Esasında 13 Mayıs 1955 günü Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde verilmiş bir konferansın metni olan yirmi altı sayfalık bu broşürde yazar haklı bir görüş ortaya atarak bu tür yapıların iki yanlarındaki mekânlar üzerinde durmakta ve bunların normal bir mahalle camisi olarak yapılmadıklarını ispata çalışmaktadır.

Sedat Çetintaş'ın günlük gazetelerde çıkan ve çoğu polemik mahiyetinde olan yazıları toplanmamıştır. Bunların araştırılarak tam ve açıklamalı bir bibliyografyasının düzenlenmesi çok faydalı bir hizmet olur.

BİBLİYOGRAFYA :

Sedat Çetintaş, *Türk Mimarî Anıtları Osmanlı Devri: Bursa'da İlk Eserler*, İstanbul 1946, I, 3-6; M. Yeşim, "Sedat Çetintaş", *Yapı*, sy. 38, İstanbul 1943, s. 13; *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, III, 1475; *ABr.*, VI, 388-389.

SEMAVİ EYİCE

ÇETR

(چتر)

Bazı İslâm ve Türk devletlerinde hükümdarlık alâmetlerinden biri.

Türkçe'ye Farsça'dan geçen ve "şemsiye, çadır" anlamına gelen çetrin aslı Sanskritçe *çhattra* (gölgelik, siper) kelimisidir (bk. ÇADIR). Çetr (mizalle), hükümdar sefere veya alayla bir yere giderken başı üzerinde tutulurdu. Bir mızrağın ucunda küçük bir kubbe şeklinde açılan bu saltanat şemsiyesi atlas veya altın sırmalı kadifeden yapıldı ve tepesinde "altın top" denilen bir alem (monçuk) bulunurdu. İlk önce Mezopotamya tasvir sanatında özellikle Asur krallarının ayakta dururken, yürürken ve savaş arabasında savaşırken veya avlanırken başları üzerine tutulduğu görülen çetrin, eski İranlılar'da ve Emevîler'den itibaren de çeşitli İslâm devletlerinde kullanıldığı bilinmektedir. Abbâsî Halifesi Mu'tasım-Billâh devrinde (833-842) İbnü'z-Zeyyât "mişmas" (müşemmes, çetr, mizalle) imalatından sorumlu idi (Taberî, IX, 20). Müstaîn-Billâh zamanında ise (862-866) halifenin çetri (şemse) Türk asıllı Emîr Yînuğ (Bînuğ) el-Fergânî'nin kontrolündeydi (Taberî, IX, 289). Muktedir-Billâh'ın (908-932) Münis el-Muzaffer'e, Müster-

şid-Billâh'ın (1118-1135) Irak Selçuklu Sultanı II. Tuğrul'a karşı tertipledikleri seferler sırasında üzerlerinde çetr taşınyordu. XIII. yüzyılda yaşayan Çinli bir yazar, Abbâsî halifesinin başında tutulan çetrin tepesinde yeşimden yapılmış bir aslan ve onun üzerinde de altından yapılmış parlak bir ay bulunduğunu yazmaktadır (*El²* [İng.], III, 382). Mizalle (çetr) kelimesi Abbâsîler'den Fâtımîler'e geçmiş ve Slav asıllı emirlerden biri sâhibü'l-mizalle olarak görevlendirilmiştir.

Memlükler dönemi kaynaklarında çetr kelimesi *citr* ve *çitr* şekillerinde kaydedilmiştir. Yeşil ipekten yapılan çetr altın yaldızla süslenir, tepesinde gümüşten bir kuş bulunurdu. Bundan dolayı çetr "el-kubbe ve't-tayr" adıyla meşhurdur. Dinî bayramlarda yüksek rütbeli bir emir tarafından taşınırdı.

Çetr fazla yaygın olmamakla beraber Endülü's'te de vardı. Murâbıtlar, Muvahhidler, Merînîler ve Nasrîler tarafından kullanıldığına dair ise bilgi yoktur.

İbn Bîbî'nin, "Hükümdar çetrinin kartalı sultanların güneşine talih kanadını ve tüylerini gerdı ve kudret gölgesini yaydı" cümlesinden, aynı çağda Anadolu Selçuklu sultanlarının çetr alemlerinin kartal şeklinde olduğu (Öney, s. 166) ve ayrıca müslüman Türkler'in mitolojik hayvanları çetr ve çadır alemleri olarak kullandıkları anlaşılmaktadır (*DİA*, II, 353).

Özellikle Müslüman-Türk devletlerinde çetr hâkimiyet alâmeti olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Karahanlı hükümdarları kırmızı renkte çetr taşırlardı. Karahanlılar'da çetrin (kubbe) savaş alâmetlerinden birini teşkil ettiği ve savaş meydanlarında taşındığı da bilinmektedir. Gazneliler'de başlangıçta la'l renkli çetrler kullanıldığı halde Mahmûd-ı Gaznevî'den itibaren siyah renk tercih edilmiştir. Gazneli Hükümdarı İbrâhim b. Mes'ûd'un çetri üzerinde mücevherlerle süslenmiş bir şahin vardı. Çetri taşıyan çetrdar denirdi. Ortaçağ'da bayrakla çetrin aynı renkte olması genel bir kuraldı.

Büyük Selçuklular'da da hükümdarlık alâmeti olan çetrin üzerinde ok ve yay resmedilmiş bir arma vardı. Tuğrul Bey'in 3000 süvari ile Nişâbur'a girdiği zaman başı üzerinde kırmızı renkli ipekli kumaştan yapılmış bir çetr taşındığı bilinmektedir. Sultan Berkyaruk'un ölümü (498/1104) üzerine Atabeg Emîr Ayaz veliaht Melikşah'ı sultan ilân edip onun için diğer saltanat alâmetleri yanında çetrin